

Världens största modell är ännu inte klar

Sweden Solar System är tretton år efter starten större än någonsin. Men långt ifrån klar. Katja Lindblom upptäcker en turistattraktion som är nära fulländning – men där de viktigaste planeterna ännu saknas.

Med sina många modeller av planeter, kometer, asteroider och mer därtill sträcker sig Sweden Solar System genom hela vårt avlånga land. Men hur kommer man på en sådan tanke? Hur föds idén till att börja bygga på någonting som senare skulle komma till att bli världens största modell av solsystemet?

Det började med en fråga som tog form i Nils Brennings huvud när han cyklade förbi Globen på hemväg från jobbet: Hur skulle solsystemet se ut om man skalade efter Globens storlek? Han ringde Gösta Gahm, och de hade en första brainstorming i Saltsjöbaden på golfklubben restaurang i september 1994. Gösta lär ha sagt: – Men Nisse, vi gör det!

– Hej, jag är en astronomiintresserad som snart kommer att besöka Stockholm, och då skulle jag vilja ta en närmare titt på det ni har angående Sweden Solar System. Kan ni ge mig ytterligare information om detta och var jag kan hitta planetmodellerna?

Stockholms Turistinformation hänvisade mig med en vänlig hälsning direkt till SSS hemsida, men efter att ha sökt efter ytterligare information än det jag redan visste fanns tillgängligt där, kunde jag dra slutsatsen att turistinformationens fåordiga respons inte var särskilt underlig. Gösta Gahm bekräftar att många turistinformationer på de orter där modellerna finns är tämligen ovetande, och eftersom det inte finns någon organisation som ständigt övervakar informationen som sprids om SSS är det svårt att hålla alla uppdaterade. I gengäld har skolor inga problem med att hitta rätt, och både lärare och elever brukar kontakta Gösta Gahm och Nils Brenning, upphovsmännen bakom SSS, för mer information.

Från Stockholm ut över landet

I början kunde ingen, varken Gösta Gahm eller Nils Brenning, föreställa sig att solsystemsmodellen skulle komma att omfatta mer än ett par av de inre planeterna samlade i Stockholms innerstad, men senast i höstas invigdes Saturnusmånen Titan i Uppsala, och fler installationer är på gång. Den vandaliserade modellen av Uranus, i Furuviksparken utanför Gävle, skall återuppbyggas i Lövsta-

bruk, där även kometen Olbers hamnar. Så småningom skall också en modell av asteroiden Kleopatra komma att pryda Rosenhills trädgårdar och musteri på Ekerö.

Just vandalisering av planetmodellerna är ett problem som redan har märkts av. Vi har nämnt Uranus, men enligt Gösta är Venusincidenten en allvarligare händelse. I somras var någon fräck nog att helt sonika svetsa bort modellen av Venus som fanns på Kungliga tekniska högskolan i Stockholm, men man hoppas fortfarande att polisen kommer att lyckas spåra upp vandalerna, och även tips från allmänheten efterlyses. Lyckligtvis finns ytterligare en Venusmodell att beskåda på Observatoriemuseet i Stockholm.

Idag finns det allt som allt 19 modeller i Sweden Solar System, och enligt Gösta och Nils har såväl planering som utformning hitintills fortlöpigt mycket bra. Flera konstnärer och designers har varit involverade i skapandet av solsystemsmodellen, och bland andra Erik Ståhl och Bosse Falk, som utformade informationsreliefen respektive illustrerade projektets lanseringsbroschyr, var viktiga personer i det första skedet. Bosse Falk var även den som formgav asteroiden Saltis i Saltsjöbaden.

Stora planeter saknas än

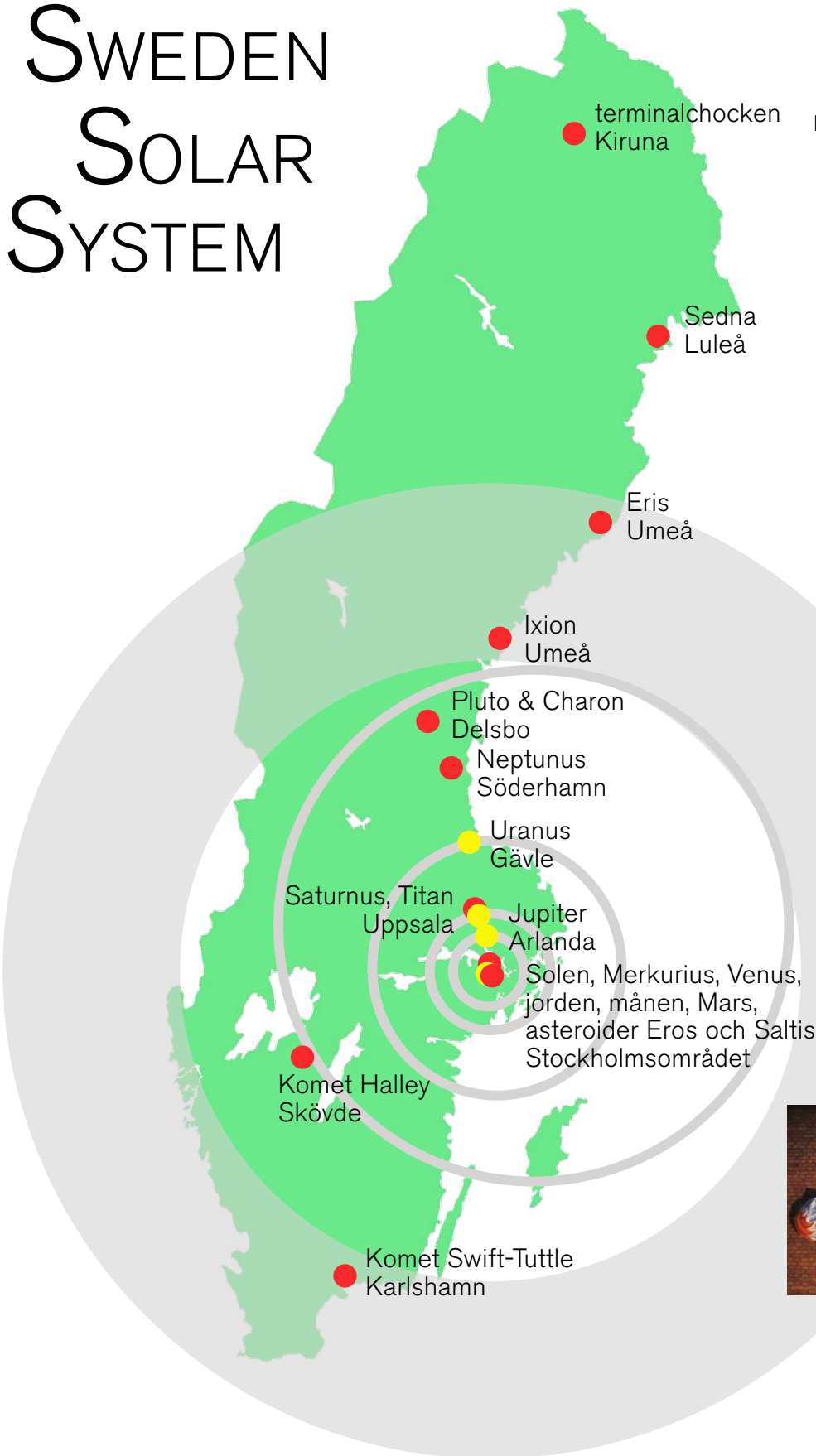
Emellertid är det inte riktigt allting som är frid och fröjd. Under några år fanns planeten Jupiter i form av en blomsterplantering utanför Sky City vid Arlanda flygplats, men 3D-modellen ligger fortfarande i framtiden. Och Saturnus planerades som kupolen till ett skolplanetarium i Uppsala, men detta har gått i stöpet på grund av bristande finansiering. Nya idéer följs nu upp.

Gösta och Nils menar att SSS som det ser ut idag på sätt och vis överträffar deras ursprungliga intentioner och ambitioner, men de kommer ändå inte att nöja sig förrän Jupiter och Saturnus representeras av fina 3D-modeller.

– Då är det dags att gå till *Guinness Rekordbok* och presentera världens största modell av solsystemet, säger Nils och tillägger:

– Ja, världens största modell av någonting överhuvudtaget.

SWEDEN SOLAR SYSTEM

Från ovan: Eris, Saturnus, Venus, Saltis (från invigningen med konstnären Bosse Falk, upptäckaren Alexis Brandeker samt Gösta Gahm), Globen som solen och komet Halley.

FOTO: GÖSTA GAHM (ERIS).

FOTO: VICTOR SAGERLÖV (SATURNUS), DANIEL ÖBERT (VENUS).

FOTO: BENGT ÖBERGER (SALTIS), DANIEL ÖBERT (SOLEN).

FOTO: GÖTE FLODQVIST (GLOBEN/SOLEN), JEANETTE SANDH (HALLEY).

FOTO: JEANETTE SANDH (HALLEY).

Sweden Solar System med det yttre solsystemets banor i skala 1:20 miljoner. Det gråa bandet visar var småplaneterna i Kuiper-bältet har sina banor.

REPORTAGE

Gösta minns när de var i Delsbo första gången och plötsligt slogs av att där skulle en kula, endast 12 cm i diameter, kunna representera Pluto på ett avstånd av 300 km från Globen. Han blev intensivt överväldigad av en så direkt uppenbarelse av rymdens enorma avstånd, och av hur små våra planeter är jämfört med solen, och idén till en storskalig solsystemmodell föddes som konsekvens av denna upplevelse.

Medan läroböckernas kartor över solsystemet ger en grafiskt missvisande uppfattning av planeternas avstånd och storlekar i förhållande till moderstjärnan, så har skol elever upplevt samma känsla som Gösta genom att besöka modellerna, och även inspirerats till att bygga egna modeller av solsystemet. (Här kan nämnas att även Slottsskogen i Göteborg har en proportionerligt korrekt modell av solsystemet, mer känd som "Rymdpromenaden", vilken må vara mycket mindre än SSS, men som likväl ger en uppfattning om rymdens storhet.)

Vetenskap och mytologi i konstnärlig gestaltning

Ett viktigt syfte är alltså rent pedagogiskt: att berätta om och beskriva vår kosmiska närmiljö, men även att upplysa om de antika mytologierna och hur de kopplar samman till vår moderna vetenskap.

– Ett exempel på detta är modellen av Merkurius vid Slussen, där konstnären Peter Varhelyi har ristat in mytologiska tecken för Merkurius i sockeln samt en antydning om hur Einsteins relativitetsteori en gång kunde bekräftas genom observationer av planetens rörelse, berättar Gösta. Även att överlåta formgivandet av modeller till konstnärer och designers har haft en speciell poäng.

– En smaklig, konstnärlig gestaltning ger på ett sätt en extra dimension och bidrar till att fånga intresset hos förbipasserande, förklarar Gösta och menar att det är viktigare än en vetenskapligt korrekt gestaltning av himlakropparna.

Då det varken har funnits eller finns någon central

organisation eller budget att finansiera projektet med söker Gösta och Nils själva institutioner och personer som kan stå för det rent ekonomiska. Därför brukar de referera till det hela som ett anarkistiskt projekt, och ett solsystem är allt annat än gratis. Hitintills har modellerna kostat mellan 10 000 och 200 000 kronor, och i början av projektet var Stockholm Information Service (nuvarande Stockholms Turistinformation) en viktig bidragsgivare, som dessutom hjälpte till att sprida information om Sweden Solar System.

Snabb start på projektet

Efter det första planeringsmötet 1994 tog det endast fem år innan samtliga planetmodeller fanns på plats. I ett visst skede var det hela inte tänkt att bli mer än ett Stockholm Solar System, som endast skulle sträcka sig till Jupiter, men då projektet väckte intresse även längre norrut expanderade projektet snabbt, och idag sträcker sig SSS från Karlshamn ända till Kiruna, 950 km från Globen, där solsystemet avslutas med den så kallade Terminalchocken.

Nils minns hur de olika objekten fick sina placeringar utvalda:

– En av de roligaste aspekterna av projektet för oss som var med är att det blev tämligen slumpmässiga nedslag i Sverige på platser som valdes ut åt oss av planeternas banor och skalan på modellen. Lite som att kasta pil på en Sverigekarta och sedan åka dit.

Detta är bara ett av de många minnena av alla öden och äventyr som Gösta och Nils har fått vara med om under skapandet av SSS. Faktum är att projektets gång har gett upphov till tillräckligt många för att de skulle kunna skriva en bok, och det har de också gjort. Boken, som heter *Solsystemet i tid och rum* tog snabbt slut på förlaget, men sagan om Sweden Solar System fortsätter. ★

KATJA LINDBLOM är reporter för *Populär Astronomi*.

Ett universum.
Banbrytande forskare.
Drivna entusiaster.
Nu möts alla.

ASTRONOMDAGARNA 2011

29 SEP-1 OKT GÖTEBORG

CHALMERS

www.chalmers.se/oso

